

“O ens donem bufetades pel menjar, o canviem de dieta”

Ignasi Aldomà, autor de l'Atles de nova ruralitat

TEXT I IMATGES: ALBA GROS

Ignasi Aldomà és un home del terròs. Nascut en una família pagesa al poble lleidatà d'El Poal el 1955, s'ha passat la vida recorrent l'Urgell i coneixent aquest entorn pagès per a elaborar els seus treballs, fet que li ha aportat el reconeixement de tots els estaments agrícoles de les Terres de Ponent. Actualment és professor en el Departament de Geografia i Sociologia a la Universitat de Lleida, feina que combina amb l'edició continuada d'obres relacionades amb el medi agrari i l'entorn natural. L'Atles de la nova ruralitat és el seu darrer llibre i *Agrocultura* hi ha volgut parlar perquè ens expliqui quina és la situació actual del sector agrari al país i com s'està dibuixant el seu futur.

L'Atles de la nova ruralitat posa números a un fet que ja s'evidenciava: la concentració empresarial en el sector primari. Què facilita aquesta tendència i per què l'agricultura està cada vegada més industrialitzada?

L'evolució de l'agricultura familiar a industrial forma part d'un procés de canvi on es van sumant diferents factors. Per una banda el canvi tecnològic que ha significat la substitució de mà d'obra per capital, en forma, per exemple, de maquinària. Aquesta substitució implica inversions fortes i les explotacions familiars que no ho han pogut assumir s'han anat despenjant. El procés va començar a finals dels anys 50 amb els tractors i avança en funció dels cultius; els primers foren sobretot els extensius i ara és l'hortofruticultura. Aquest és un procés que continua i que implica no solament noves màquines, sinó noves llavors, adobs, insecticides,...

D'altra banda, un altre factor important és la internacionalització dels mercats. És un procés més contemporani però que afecta produccions, inputs, i la mateixa mà d'obra. La mà d'obra immigrada ha substituït, per exemple, a l'autòctona, més escassa i més cara, i des de fa una dècada aproximadament, veiem que el nombre d'assalariats al camp augmenta –malgrat que el conjunt de persones ocupades al sector primari s'ha estabilitzat. Això ens diu de manera evident que es continua passant de l'agricultura familiar a una agricultura industrialitzada, on els processos s'estandarditzen i també les tasques a fer, fet que implica que les empreses agràries treguin profit d'una mà d'obra no qualificada, sense experiència i sense coneixement de l'entorn.

La internacionalització dels mercats és l'únic camí a seguir?

La internacionalització és un procés avui per avui imparabile, amb algunes conseqüències poc desitjables sobre el teixit social de les àrees rurals: la gent jove continua marxant de les àrees més agrícoles i s'accentuen les diferències socials, tant pel que fa al nivell de vida com al nivell cultural. I

també té conseqüències negatives per a la biodiversitat i el medi ambient, perquè amb les grans unitats d'explotació s'accentua el monocultiu.

“Tota l'agricultura acabarà sent ecològica, però serà una agricultura ecològica industrial”

Amb la industrialització de l'agricultura, el pagès queda relegat a treballador assalariat d'una empresa industrial o transformadora d'aliments? Aquesta tendència, com es pot trencar? O, com un pagès pot tornar a fer-se amo de la seva activitat?

La dependència tecnològica és difícil d'evitar perquè els estàndards que et demana la distribució i el que trobes al mercat quant a inputs, fan que el productor agrari o el pagès no tingui capacitat de plantejar una alternativa tecnològica. Hauries de fer les teves llavors, els teus adobs i la teva pròpia distribució; és a dir: muntar-te el teu món alternatiu.

Simplificant molt es tendeix a parlar del model d'agricultura industrial i el d'agricultura més tova o suau. Aquest darrer inclouria les produccions de qualitat, agricultura ecològica, experiències vinculades al moviment d'Slow Food i d'altres que fan possible una certa alternativa que pot afavorir la supervivència de l'agricultura familiar. Però realment és una lluita de David contra Goliat. Les experiències alternatives de debò són difícils, gairebé heroiques.

Personalment penso que tota l'agricultura acabarà sent ecològica per imperatius de la cura del medi i de la salut de les persones, però serà una agricultura ecològica industrial.

01. Ignasi Aldomà al seu despatx universitari.

Això vol dir que ens quedarem, a la llarga, sense explotacions familiars?

Hem de matisar que la definició estricta d'agricultura familiar correspon a aquelles finques on la unitat de consum i la de producció es confonen. Actualment, és més correcte parlar d'agricultura de petites unitats, i aquest model no ven només matèries primeres, sinó que també ven una imatge de qualitat, productes transformats, serveis com el turisme i paisatge,... En oposició a l'agricultura industrial, que només ven matèria prima, pot tenir ingressos unitaris més importants i, des d'aquest punt de vista pot subsistir perfectament.

A l'Atles de la nova ruralitat dius: "La producció ecològica parteix d'una tradició cultural que entronca amb els corrents religiosos puritans o anarquitzants del segle XIX". M'ho expliques?

Els primers definidors d'agricultura ecològica dels anys 50 i 60 formen part d'un corrent vinculat al naturisme, que al mateix temps té arrels força anarquistes, amb una visió integradora de natura i home. També han arribat a l'agricultura ecològica corrents més orientalistes i d'altres de

puritanes, sobretot als Estats Units on, per exemple, la comunitat amish és la que menys contamina d'aquest primer món.

Ampliació de les zones de regadiu, sí? O no?

Amb el regadiu s'amaguen una sèrie de fal·làcies polítiques. El més important és pensar en termes generals de desenvolupament rural, agrari i de cadena alimentària; tenir clara una política de país i de territori i situar el regadiu en aquest context global. Regadiu no és sinònim forçosament de riquesa.

"Regadiu no és sinònim forçosament de riquesa"

Aparentment hem iniciat un cicle llarg de preus agraris elevats. Aquest cicle farà millorar les rendes agràries?

Ara com ara, entre les pressions que rep l'agricultura n'hi ha dues de més importants: una relacionada amb les fonts d'energia, que ha posat la mirada en cultius energètics; l'altra, i la més important, la rellevància que prenen els països amb un gran creixement econòmic (Xina, Índia, Països Àrabs), que comencen a plantejar problemes de demanda alimentària, tant de tipus quantitatiu com de tipus d'aliments. Si el desenvolupament econòmic significa seguir el mateix model alimentari que els països occidentals –és a dir, un augment de la ingesta de proteïna animal–, el planeta no té recursos per proveir-nos. Això planteja un conflicte major: o ens donem bufetades pel menjar, o reorientem la dieta.

Amb tot plegat, sembla evident que el preu de les matèries primeres augmentarà, però no és gens evident que qui es quedi el valor afegit sigui l'agricultor productor, sinó que més aviat serà la indústria, la distribució i els intermediaris financers. I això serà així perquè les relacions de poder de la cadena alimentària pivoten sobre aquests altres agents.

El llibre Atles de la nova ruralitat ens ho diu ben clar

"La integració vertical, que funciona des dels anys 1960, implica la propietat i gestió per part de l'industrial de la producció ramadera i les despeses directes principals, mentre que el granger aporta poc més que el treball i l'edifici"

"Però en el fons, avui dia el pagès no decideix quasi res i no pot ser considerat el responsable directe de gran cosa" (en referència a les tecnologies i processos de producció agraris).

"El procés de tecnificació i especialització de la producció de matèries primeres agràries ha portat aparellat el transvasament de molts dels coneixements i de les capacitats tècniques antigament responsabilitat dels pagesos cap a la indústria elaboradora de llavors, adobs, herbicides, insecticides, fitosanitaris i altres inputs."
 "Una de cada set explotacions agràries, com a mínim, és regentada per jubilats i no té cap successor darrera mentre que una de cada tres no es troba en aquesta situació, però tampoc té clar que s'hi incorpori cap successor."

"...avui dia queden menys de 30.000 explotacions o empreses agràries dignes d'aquest nom i amb una possible viabilitat econòmica. Malgrat tot, moltes d'aquestes segurament tancaran en els pròxims anys per la pressió inexorable de la conversió industrial de les estructures de producció del sector"

"El 93% de les explotacions són de persones físiques, o el que és el mateix, explotacions familiars agràries, encara que el seu nombre ha disminuït en un terç respecte a 1989. Les persones jurídiques –excloses les entitats públiques– representen només el 6% del total, però gairebé s'han duplicat en el darrer decenni."

• Publicat per la Fundació Món Rural.

Altres llibres d'Ignasi Aldomà:

Amb el permís de Barcelona. L'altra Catalunya urbana. Pagès editors, 1999.

Un canal Segarra-Garrigues per al segle XXI. Pagès editors, 2006.

Les propostes del Manifest de Vallbona. Un Canal Segarra-Garrigues per construir un país equilibrat. Pagès editors, 2007.

La lluita per l'aigua a Catalunya: De l'ús i abús a la gestió integral (1900-2007). Pagès editors, 2007.

El mirall americà. Pagès editors, 2008.

Però és el pagès qui té la terra que, de fet, és la mare dels ous. Perquè queda en una posició tan poc favorable?

Realment, si el pagès té algun poder és pel fet que la terra és un recurs escàs i és un bé limitat. Això és el que li pot donar força en un context de matèria prima escassa. Però la dependència tecnològica i la integració que s'està produint entre producció, indústria i distribució fa que la carta a jugar pel pagès sigui feble. Amb el temps, la indústria ho acapararà tot.

És per les rendes que els joves no volen prendre el relleu generacional de les finques agràries?

Crec que és tant important la renda com la motivació i la imatge de la professió. Els mateixos que l'exerceixen no transmeten una imatge positiva del que fan.

Segons l'enquesta sobre la percepció del món rural del 2009¹, més de la meitat de la població catalana (un 60%), creu que el sector agrari és un sector amb poc o gens de futur. Però més del 90% considera l'activitat agrària essencial per al país i gairebé el 80% dels catalans opina que Catalunya ha de produir els aliments que consumeix. Com ho farem?

Sembla evident que l'agricultura continuarà existint al nostre país. Però si els catalans volen consumir aliments fets aquí, no només ho han de dir en les enquestes; les enquestes s'han de confirmar amb els gestos.

El camp està recuperant població. Aquesta població rural i no agrària té algun paper en la conservació del paisatge i l'entorn?

A dia d'avui les principals fonts de revitalització del món rural són la població que ve de les

ciutats i la població immigrada. Aquesta gent crea noves demandes i percepcions, però no són determinants per la pervivència i la gestió de l'entorn.

Per altra part, hauríem de situar l'evolució i la transformació del paisatge no tant a les mans de la gent de l'àmbit rural i agrari sinó a les mans de la població del conjunt del territori. Un dels elements més crítics és que la industrialització de la matèria primera comporta un empobriment del territori i paisatge i de la percepció-gestió que en fa el pagès, perquè abans el territori era viscut i percebut com un element més de la vida general i valorat en el seu conjunt, i ara només es veu el gra de panís. Entremig hi ha hagut una pèrdua cultural espectacular. Per tant, avui dia ha de ser tota la societat que assumeixi i es faci responsable d'aquest medi.

La clau de volta, com a línia de treball, ha de ser l'agricultura ecològica, la producció de qualitat i els moviments com l'Slow Food. El manteniment de la biodiversitat i de la qualitat de l'entorn només serà possible si el conjunt de la societat assumeix aquests valors i els agents polítics i socials treballen en aquesta línia.

Les barreres entre món rural i urbà, són ara més importants que mai?

Al contrari, cada vegada hi ha menys diferències en la forma de vida d'un ambient i l'altra. Sí que la manera de viure del ciutadà actual (tant el resident a ciutat com al camp) l'ha distanciat del medi agrícola; també hi ha ajudat el fet que els productes consumits cada vegada són més elaborats i estàndards, cosa que fa difícil relacionar-los amb el seu punt d'origen.

Quines expectatives dóna la comercialització directa a la pagesia i al territori?

És una manera de trencar aquest distanciament entre producte i punt d'origen i potenciar la connexió entre lloc de producció, producte agrari i consum, fet que té una incidència directa a l'hora de fer més pròxima l'agricultura i la cultura agrària al ciutadà urbanita.

Cal aconseguir la connexió entre el que la mentalitat urbana i ciutadana valora –és a dir: biodiversitat, medi ambient equilibrat, produccions de qualitat, contacte directe, riquesa cultural i patrimonial– i el territori de referència. Si no, el que tenim i tindrem, serà un país desembastat i empobrit. ■

02. Ignasi Aldomà a la seu del Rectorat de la Universitat de Lleida.

**CELLER COOPERATIU
DE SAELLES, S.C.C.L.**
des de 1926

Secció ecològica

Pinsos compostos per a tot tipus d'animals, fitosanitaris, adobs i netejadora de cereals per a la ramaderia i l'agricultura en producció ecològica.

Ctra. Igualada, s/n. Manresa.
Tel. i fax: 93 872 05 72
coopsaelles@coopsaelles.com
www.coopsaelles.com